

PROF. CLÉMENT HARAOUÏ:
KATOLICKÁ FRANCIE A TŘETÍ REPUBLIKA.

Do deset století monarchie žil lid francouzský v tradici katolické. Nastala revoluce v r. 1790 a velká krise sociální počíná; počíná rozpadem katolictví, který se připravoval již tři století. A pokračuje rozpadem křesťanství. To jsou dva body, na nichž spočívá historie náboženská, ba mohlo by se říci snad i politická historie dneška. Dodáme-li, že velká revoluce francouzská zabrala celé devatenácté století a že národní shromáždění bylo jen její dohrou, vše stane se nám jasným a snadno pochopíme hluboké důvody politických i náboženských bojů, které prožila a prožívá podnes Francie. Seznáme, v čem vězí příčiny všech roztržek mezi katolicismem a vším, co se jeho dotýká, a republikou se všemi jejími silami a snahami.

* * *

Dlouho věřilo se všeobecně tomu, že Revoluce skončila měsícem Thermidorem nebo Brumairem, nebo s Empirem nebo Restaurací. Není většího omylu. Sociální přeměna tak dalekosáhlá jako ona, jež se uskutečňovala počínaje rokem 1789, likvidujíc politický systém starý deset století, jehož zásluhou vyrostla Francie ve spořádaný stát, — přeměna, která nedbala jen mechanismu státu, ale i zvyků ducha a víry katolické, nemohla se uskutečnit, aby nevykazovala časem střídavé výkyvy v tu neb onu stranu. A tyto výkyvy vyplňují století devatenácté. Revoluce — pravá revoluce, jejíž smysl pokusíme se objasnit, — potřebovala téměř sta let k svému ustálení.

V bojích, jež bylo prožívati našim předkům, měl problém sociální dvojí tvářnost, politickou a náboženskou, a Republika, zmírněný to výraz pro revoluci, byla potírána přívrženci katolicismu, jež tato revoluce sama zdeптala nohama. Avšak, je-li psychologicky pochopitelné, že generace, která prožila léta hrůzovlády a generace po ní následující vynášely nad Revoluci úsudky, týkající se jen jejich výstřelků, zdá se, že dnes možno již plně oceniti a posouditi hluboký smysl této přeměny. Na Revoluci, kdybychom ji mohli očistiti z jejích hříchů a zločinů, třeba nadále pohlížeti nikoli jen jako na projev úpadku starého režimu, nýbrž jako na projev jeho zralosti. Nikoli již jen jako na událost intelektuelní a záhadnou, ale jako na organické, administrativní a sociální úpravu.

Bohužel, zmocnila se jí literatura. Cit byl rozbouřen a obrazotvornost bezuzdná. Pozvolna dostávalo se celé hnutí na zcestí. Ze sociálního stávalo se romantickým, — z romantického pak politickým. Takže význačné zjevy proplétaly se a zaplétaly do sebe, až se na konec zdály nerozuzlitelnými. Co se vytýká Revoluci? Že nerozluštila problémy náboženské. Zde tkví kořen osudného nedorozumnění. Falešná idea, kterou vrhl Rousseau do základů Revoluce, znenáhla ji zaplavovala celou.

Neboť omyl běže na sebe podobu mystickou. Devatenácté století se mu věnuje. Pro jednu Francie začíná Revolucí, pro druhé Revolucí končí. Osudný dvojsmysl, který tížil a tíží plnou vahou lid francouzský. Bude se bít v dobrém úmyslu, třeba v noci, ve víře, že bojuje za zásady sociální, a zatím ve skutečnosti bije se za principy duchovní.

* * *

Nešťastná země! Prožila zmatky a krvavý křest za dvacetpět roků revoluce a empiru. Aby našla rovnováhu, po které toužila, pozvedla revoluci, zkusila šestero ústav, prožila války. Konečně rozevírala se pro ni doba ustálení. Její osud počal se ustalovati. Ustaloval se uprostřed vášnivých diskusí, ale za veřejného klidu, v pořádku, v klidné atmosféře důstojnosti. Válka sama naučila lidi míře. Francie nalézala se v období své historie, kdy mohla ve spojení své energie a ducha těšiti se nejdokonalejší součinnosti a pracovati k svému obnovení. Proč musila přijíti otázka náboženská, zkaliti tuto vznešenou dobu míru? Protože se dospělo k době umírněnosti, kdy revoluce, zbavená všech škvár, které ji dosud hyzdily, dávala vznik vládě mírné, odpovídající dvojímu instinktu, konservativnosti a citu

rovnosti národa. Jak je možno, že nepozorovali, že boj protináboženský jest jednou z oněch škvár a že třeba jej zahrnouti jednou pro vždy? Poněvadž romantism pravice uplatňoval se a rostl, právě když romantism levice se mírnil. Protože mužové, kteří se drželi myšlenky monarchistické z důvodů citových dopustili se osudného omylu, že zaměňovali svoji víru katolickou a svůj ideál politický a z těchto dvou přesvědčení zcela rozdílných učinili jednu jedinou doktrinu opoziční.

Ó, zajisté, když Gambetta v r. 1876, opakuje slova Peyratova, hřímal: »Klerikalism, — toť náš nepřítel!« a když zmobilisoval republikány proti kněžstvu, to jest — neboť netřeba si zahrávati se slovy — proti tradici katolické, jsem si vědom strašlivé zodpovědnosti, jakou muž tento na se vzal. Ač je otázkou, kdo je více zodpověden? Gambetta, nebo ti, kdož jej dohnali k takým koncům? Pravím »dohnali«. Neboť nelze zapomenouti nesmírných poutí, na kterých slouženy mše za obnovu monarchie. Rovněž třeba připomenouti monseigneuru Pie, který v Chartres před 140 poslanci odsoudil nově zrozenou republiku. Podobně nelze zapomenouti na biskupa Neverského, který zapřísahal Mac-Mahona, aby zradil revoluci, a nařídil svým diecésanům, by se postavili proti režimu republikánskému. A tak v době, kdy bylo zřejmo, že tato země, syta již revoluce, nalézá v konservativní republice režim, k němuž směřovala celých sto let, v době, kdy Gambetta ve své neobyčejně jasnovidnosti hlásal, že s »novými vrstvami společenskými«, které se počínají uplatňovati, dostává se národu nové zdravé mízy, — v této době nesmířitelní katolíci, vedeni příliš mnoha biskupy a faráři, zpěčovali se tvrdošijně uznati toto sociální hnutí a lpěli tvrdohlavě na monarchistickém romantismu. Což snad republikánská vláda tehdejší znamenala nebezpečí pro tradice, privilegia nebo svobody náboženské? Zajisté nikoli. Vždyť bylo to levé centrum, které dalo odhlasovati v r. 1875 zákon navržený monsignorem Dupanloup o vysokém učení, zákon, dle něhož udíleny byly hodnosti universitní porotou, složenou jednak z profesorů fakult katolických, jednak vládních. Konkordát fungoval přesně. Přes to vše, leckterý kněz hlásal s kazatelny křížácké tažení proti republice. Sami ti, kdož by se stali jeho obětí, vytvářeli ono »klerikální nebezpečí«, nad nímž dnes jen krčíme rameny, ale které tenkrát opíralo se o skutečnosti. Proti katolicismu tvořila se koalice Gambettistů a radikálů. Tak dospělo se až k osudnému státnímu převratu ze 16. května, který roztrhl na celá léta a generace Francii na dva tábory. Od té doby klerikalismus proměnil se přímo v boj proti křesťanství.

Slyším již námitky mnohého z čtenářů: »Tedy se mylili oni konservativní katolíci? Což se kluzkým srázem, jaký představovala republika za Jules Simona nebo Dufaure, nedospělo právě k těm koncům, jichž se katolíci obávali, — to jest k ministerstvu Combesovu, které bylo pro církev nejosudnější? Či naopak — projevili neobyčejnou předvídavost? Znajíce osoby, tušili nebezpečí? A snad právě jejich umíněnost je konec konců důkazem jejich ostrovtipu? Na tyto otázky odpovím: nikoli. Nikoli proto, že nebyla v nebezpečí jejich katolická víra, nýbrž jejich monarchistické smýšlení. Tito katolíci nebojovali za princip náboženský, který by se byl snad v jich boji dal nalézt. Bojovali za cíl politický. Tím, že příkládali principu politickému, který potírali, důsledky protináboženské jaksi nevyhnutelné, přivodili na konec sami tyto důsledky. Třeba připomenouti, že za volebního období před 16. květnem vláda vévody de Broglie byla nucena posílati svým prefektům naléhavé instrukce, aby mírnili přílišnou horlivost farářů? Nikdy vysoký a nižší klerus nebyli pro Francii takovou překážkou nastolení vlády umírněné. Omluvou je pro ně, že nechápali, že vláda jest umírněná.

* * *

A tak odehrává se od osudného 16. května pozvolný a trapný boj mezi republikou a katolicismem, během něhož bezpráví katolíků mizí pozvolna před stále více sektářským chováním strany radikální, kampaň monarchistická ochabuje a slábne tak, že se stává bezvýznamnou. Ale síly opoziční zabírají obor náboženský a nepouštějí se ho už. Vášně se kristalisují před strohými formulemi. Otázka náboženská stává se demarkační čarou mezi dvěma tábory, které se potírají a bojují spolu — neb aspoň domnívají se bojovati — o budoucnost Francie. Proti slovu »klerikální« staví se v opoziici slovo »laik«

kteří znamenají ještě méně. Nemožno uniknouti těmto dvěma táborem. Od let 1882 do 1890 organizuje se dílo odkřesťanštění houževnatě a soustavně. Věrní své osudné taktice, setrvávají katolíci v řadách opozičních, slabnoucích při každých volbách. Jakoby jakousi pórovitostí, sahající až do vrstev a krajů pokládaných dosud za nedotknutelné, přiklání se země na všech stranách k vládě republikánské. Neboť idea republiky silně, opírající se o třídy pracující, popřávají stále víc a více vlivu drobnému občanu, usilující zlepšiti zákonem osud drobných lidí pracujících, při tom však krajně konservativní, to jest zaručující soukromé vlastnictví, chránící dědictví a rodinu, líbí se tomuto národu, zamilovanému do vlastnictví ještě více než do svobody. Sociální rovnováhu, za níž jde národ instinktivně už po dobu tří generací, — tato republika demokratická mu ji opatřuje.

Místo aby se přidala k novému režimu a v něm hledala výraz francouzské kontinuity a přinášela republice oporu tradic a morálních sil zkušeností, celá třída společenská dává přednost tomu, že zůstává zcela stranou a opouští život národní, setrvává v nečinnosti.

* * *

Tu ozve se mocný hlas: 16. ledna 1892 v pontifikálním listě neobyčejné důležitosti načrtává papež Lev XIII katolickým občanům francouzským jejich úlohu. »Přijměte« — praví v něm »režim, jaký si dala většina Francouzů, a který v podstatě neobsahuje ničeho co by bylo v rozporu s duchem katolickým — proto buďte ho poslušni«. Dopis tento měl ohlas nesmírný. Ihned počíná se organisovati nové hnutí. V jeho čele stojí význační katolíci, mezi nimiž stkví se jméno hraběte Alberta de Mun. Iniciativa papežova přinesla ovoce. Přes všeobecnou snahu skrutinia, kterým byl zvolen, jest parlament z r. 1893 nakloněn zmírnění boje, oddychu náboženskému. A mužové jako Casimir Perier, Felix Faur, Melin docilují značných většin.

Kdyby se v tomto psychologickém momentu strany pořádku byly vynasnažily dosíci sblížení, a kdyby, nedbajíce svého soupeřství byly si hleděly v první řadě a především svých povinností a snažily se, tvořiti nadále jen jeden jediný republikánský blok konservativní, — není pochybnosti o tom, že by se byly již našly formule, jak omeziti dílo »laicisace« a hájiti duchovní zájmy národa. Konkordát, který stále platil, nebyl vážně ohrožen. Svoboda vyučování — vyjma pokud šlo o nepovolené kongregace — zůstávala nedotčena. Nebylo posud prakticky použito dekretů Jules Fery-ho. Ještě jedna — ač již méně příznivá, přec vhodná — příležitost se naskytlá k definitivnímu urovnání sporu a nedorozumění, které dělilo od sebe oba tábory. Avšak toto vyjasnění nepotrvalo dlouho. Síly radikálů byly již rozpoutány po celé zemi a nedaly se tak snadno už zadržeti. A nedají se zadržeti ze dvou příčin, zdánlivě protismyslných, ve skutečnosti však spolu působících.

Vůdcové strany radikální — jako Spuller — byli si vědomi vážnosti otázky náboženské. Věděli, jak eminentní a důležitá funkce připadá katolicismu v životě společenském, a že jde o jednoho z hlavních činitelů velikosti Francie. Kdyby byli mohli jednati sami podle svého, nebylo by došlo k nenařaditelné chybě. Ale mužové tito měli za sebou svoje stranníky. A tito měli prospěch z emigrace katolíků. Zmocnili se jejich míst. Správu měli vesměs ve svých rukou. Cítili se ohroženými ve své všemohoucnosti a ve svých ziscích. A proto zkoušeli vše možné i nemožné za tím účelem, aby ke sblížení nedošlo, činíce se tak spojenci tajnými katolíků politických. Většina těchto »politických katolíků« hleděla si ve skutečnosti mnohem méně svého náboženství než svých zájmů, a neschopna viděti dále než za »politiku horší věci« setrvávala vytrvale na svém stanovisku, odmítajíc podříditi se nařízením Lva XIII. Nedbajíce na naučení z aféry Boulangerovy, vrhli se všemi silami do aféry Dreyfusovy, nalézajíce v ní příležitost, jak přiostriti neblahou krizi, stavící síly republikánské proti silám opoalice. Tu vše již bylo zkompromitováno, změteno a zavlčeno v boji. Avšak z těchto bojů, k nimž dalo osudný podnět neuposlechnutí papeže Lva XIII, vyšla republika jako vítěz, církev francouzská byla poražena.

Na to prodělávala radikální republika krizi sektářství. Avšak neměla už, jako v těžkých dobách

svých počátků, omluvu pouhé obrany. Její vítězství bylo zřejmé. A ona ho zneužívala. A proč? Proto, aby podkopala a zničila nejen tradici katolickou, státotvorný živel ve Francii, nýbrž i svobody nejsamozřejmější, by olupovala mrtvé a pronásledovala živé, aby před tvář světa otrásla náboženskou prestiží národa. Překročovala daleko sen J. J. Rousseauův a vůli Robespierovu. Přímo snažila se přivésti národ francouzský k materialismu, k čirému a prostému materialismu a jako ideál nabídnouti mu: nic.

Chyby, jichž se kdys dopouštěli nepoddajní katolíci, přešly nyní na sektářské radikály. Volně zednářství slavilo triumfy. Ale byl to triumf nebezpečný, který napravoval omyly tak dlouho páchané konservativci a jejich novému boji za ohrožená práva a víru dodával nových sil a přispěl k jich očistění. Neboť jakmile jest církev pronásledována, očistí se svěžím pramenem — vycházejíc z něho posílena a zvětšena. A tato historická pravda se tentokráte znova uplatnila. Krise Kombesovců a celý jejich udavačský systém nepotrval dlouho. V roce 1909 vynikající státník širého rozhledu, jakým již tehdy byl, Briand, prvý pronesl slova nabádající k »umírněnosti«. Konflikt náboženský pozvolna ochaboval. Přes rozluhu státu a církve, přes přerušení diplomatických styků s Římem, dožívala se církev ve Francii opět klidu, který se zvolna vracel. Sektářství vyšlo z módy. Brzy na to nastala válka světová a posvátná chvíle, kdy Francouzové, vyhnání z vlasti ve chvíli poblouzení, chvátali na pomoc společně mateři vlasti, již hájiti jim už nikdo nezbraňoval.

* * *

Tento stručný nástin náboženských bojů od doby revoluce francouzské ukazuje nám kolik bylo třeba zápasů, převratů a nedorozumění, aby Francouzové poznali, že republika konservativní a demokratická, tak jak vzešla z revoluce v r. 1789 a jak odpovídá obojím tradičním snahám národa, není naprosto neslučitelnou s volným vyznáváním náboženství katolického. A nad to, že takovýmto způsobem celá otázka byla kladena špatně, ježto katolíci jsou povinni respektovati státní moc a nesmějí zatahovati svoji víru do stranických bojů.

Všechna čest francouzským katolíkům. Válka zastihla je na výši jich úkolů. Zapomínajíce na zažité ústrky a způsobené jim škody, pomýšleli katolíci francouzští jen na to, jak by chránili svoji vlast, zcela sjednoceni a smícháni s národem, který se bil, se srdcem čistým, s rukama čistýma. A po válce, díky bdělé akci papežů Benedikta XV. i Pia XI. pochopili francouzští katolíci — a chápou stále líp a líp — že církev nemá se plésti do zápasů politických. Dočasná vláda pozemská a obory duchovní jsou od sebe odlišny. Jako členové křesťanské společnosti, jsou katolíci povinni podřídit se režimu a vládě své země. Jejich činnost má se projevovati ve zcela jiném oboru, na zcela jiném poli. Jestliže zachování moci francouzské závisí z valné části na disciplíně a úsilí katolíků, tato disciplína a toto úsilí má k dispozici nesmírné akční pole, nikoli však pole politické, ale sociální a duchovní. Po této stránce lze říci, že katolicism francouzský může zaznamenati duchovní triumfy věru významné a paměti-hodné jako snad nikde jinde. Mnoho mladých mužů mezi 20 a 30 roky pocházejících ze vznešené společnosti vstoupilo po válce do semináře v Issy, aby studovali theologii. Jiný fakt hodný zaznamenání, jest, že oblastí, kde francouzský katolicism sklídl největší úspěchy, jest — Paříž. V době rozluky bylo v diecési pařížské 222 kostelů. V posledních létech postaveno bylo na 60 nových. A apoštolát v obvodu pařížském je jedním z největších úspěchů církve ve Francii. Zde vykonává spousta kněží v prostředí a za poměrů, ukládajících naprosté sebeodříkání, svoji těžkou práci s nadšením, hodným prvotní církve v kruzích, o nichž by se zdálo, že jsou zasvěceny anarchií. A městská rada pařížská, kdysi hotová Mekka proti klerikalismu, má často za presidenta katolíka.

Ve světě uměleckém, literárním i vědeckém nalézáme duševní elitu, která veřejně píše i smýšlí katolicky. Nejednen stavný spisovatel katolický působí jako apoštol mezi literáty v Monparnasse, a jest řada »obrácených na víru« jako Léon Bloy, člen akademie Claudel, de Maritain, Paul Bourget a jich žáci a následovníci.

Nedávno všichni členové různých akademí byli vyzváni, aby prohlásili zcela přímo, shledávají-li

nějakou neslučitelnost mezi vědeckým pokrokem a náboženským cítěním, nebo, ještě přesněji, mezi autentickými uzávěry různých věd a náboženstvím katolickým. Žádný z dotázaných neodpověděl, že by si byl vědom nějaké neslučitelnosti. Ani jediný, — zatím co pro všechny začátečníky i předáky protiklerikalismu platí rozpor mezi vědou a náboženstvím za věc samozřejmou a jaksi za základní dogma. Ba, více ještě, — velká většina oněch učenců zdůrazňovala přímý souhlas a harmonii, jaká jest mezi pravdou vědeckou a pravdou náboženskou. Takověto mínění uplatňuje se čím dál tím více ve všech oborech duchovní elity pracující a myslící, zvláště v denně rostoucím šiku mládeže literární a umělecké, mládeže vysokoškolské, ba, mohl bych i říci v celé té důležité a významné intelektuální kohortě mužů i žen, profesorů na školách státních.

V oboru politickém, přímé zasahování katolíků má za účel záchranu neb obnovení rovných svobod kultu katolického, náboženských sdružení křesťanského vyučování, ve školách státních. Půtky vedené v tomto oboru působí v očích široké veřejnosti nejpalcivěji a nejdráždivěji. Politika náboženská vniká násilím do politiky vůbec. Ostatně celý ten problém mění svoji tvářnost, jednak podle stavu zákonodárství v různých zemích, jednak podle formy vládní, podle mravů společenských a podle rozdělení sil a vlivů politických.

Francouzové neusilují nikterak (až na výjimečné případy, jako na př. v Holandsku) o vytvoření nějaké katolické strany na základě náboženském, která by hleděla spojití všechny katolíky jednoho národa. Takováto kombinace má skoro vždy mnoho nevýhod a není prosta nebezpečí. Přes rozšířené opačné mínění a přes jisté zdání není to ani cílem katolického centra německého, ba ani strany národní, která v Belgii má název strany »katolická«. Francouzští katolíci usilují spíše o organizaci katolickou, která by se lišila ode všech ostatních stran politických a jejíž členové sami mohli by zcela volně náležeti ke kterékoli straně politické. O organizaci na obranu náboženství, mající za účel jedině a výhradně podporovati a hájiti zájmy katolické všude, kde třeba jim ochrany, a zvláště když okolnosti toho vyžadují, na poli občanském a zákonodárném. Zde musíme se stručně zmíniti o zákonech, jimiž zavedeno v posledních padesáti letech bezplatné, laické a povinné vyučování. — a jež jsou neustálé příčinou konfliktů mezi katolicismem a třetí Republikou.

Již dávno bylo řečeno, že pro posouzení nějaké politiky není jiného kriteriá než docílené výsledky. A co daly Francii zákony, jimiž bylo zavedeno bezplatné laické a povinné vyučování? Scientismus, komunismus, pacifismus a protivný školský despotismus.

Prapodivný úspěch. Množství negramotných lze si stěžítí představiti, a nikdy nebylo ve Francii tolik ubohých duší, revoltujících přímo proti samotným zákonům života. Popírati, že vyučování na obecných školách jest příčinou tohoto úkazu, bylo by právě jako zeslabení veřejného ducha, znamenalo by, popírati věc zřejmou.

Že Jules Ferry a jeho spolupracovníci nechtěli nic takového, je jisto. Přáli si něco docela jiného. Ale myšliti se co do výsledků svého jednání. Fustel de Coulange napsal, že člověku nestačí, státníku ani filiosofu, aby jeho názory kryly se s nějakým ideálem morálky nebo logiky, nýbrž že je třeba, aby měly šťastný výsledek pro národ, jemuž jsou uloženy v podobě zákonů.

Není správnějšího tvrzení, a tragickým údělem politiky je právě fatalita. Již Napoleon se vyjádřil: »Kdo bude studovati politiku a její neúprosné důsledky, shledá pramen bohatý a tragický!« Státník nemá práva se myšliti. Nesprávná idea přináší s sebou sankce příliš strašlivé pro národ.

Budovatelé našeho školství se myšliti, když věřili v neutralitu školy. Byli krátkozrací a neprozíraví. Vyhnali ze škol Boha jejich otců, ale místo jich zaujala hned jiná náboženství: všechna ta mystika, která plní mladá srdce ponurým zápalem pro ničení a boření . . . když bylo zavrženo vyučování Desatera, bylo nahrazeno katechismem revolucionářským, neboť mladý muž potřebuje nezbytně nějakého náboženství!

Napoleon, který chtěl ponechat bratry na školách obecných, pravil ve Státní Radě, že jest nebezpečno pro stát jako Francii, světiti výchovu dětí z lidu sboru, složenému výhradně a jedině

z laiků. »To je tolik« pravil »jako svěřiti ministerstvo války defaitistovi«. Dnes počíná se uznávati, jak správně soudil a jak měl pravdu tento genius!

V nedávných dnech byl právě francouzský parlament svědkem zvláštní podivane. Podobný obraz skýtala as Byzance v dobách, kdy její obyvatelé, nedbajíce naléhavějších záležitostí, věnovali se — mezi dvoji hrou v cirku- vážným debatám. Herriot chtěl oslaviti padesáté výročí zavedení laických škol. Ve věci samé byl si jist svým návrhem, neboť laictví jest hotovou bohyní, již občané i parlament jsou vždy hotovy se pokloniti. Ale šlo o to, půjde-li také o oslavu památky Jules Ferryho, který dal zákon o laickém vyučování odhlasovati. Herriot si toho přál, ale jistí socialisté tomu nechťeli, ježto Ferry byl iniciátorem i velkorysé politiky koloniální.

Přejdeme k závěru: slavný jeden filosof pravil, že »duchaplní lidé mohou nenáviděti náboženství, ale jen hlupáci mohou se vážně obávati jeho vlivu na vytváření mládeže«.

A Robespierre napsal: »Idea nějaké vyšší nesmrtelné bytosti a nesmrtelnosti duše je ustavičným povzbuzováním ke spravedlnosti, — jest tudíž sociální a republikánská«. A dále: »Co jediné je s to nahraditi Boha v soustavě společenského života, jest zázrak genia. Ten, kdo snaží se jej vypuditi z mysli lidí, aniž by jej nahradil, je u mne vrcholem omezenosti a zvrácenosti. Co jiného je následkem ateismu nežli chaos, prázdnota a násilí? Jsou-li tyto zásady omylem, pak se mylím se vším, co cítím« Zajisté je v těchto prohlášeních Robespierových jakási předzvěst Křestanského Genia Chateaubriandova. Ale, jestliže Robespierre vkládal do Vyšší Bytosti základ morálky, jestliže pod vlivem Rousseauovým, ješitnosti a politického instinktu snil o znovuoobnovení kultu, jestliže konečně jeho snahy znamenají reakci proti nevědomému materialismu let předchozích, bylo by v rozporu jak s historickou pravdou tak se slušností, vytvářeti sebe menší pouto mezi Robespierem a katolictvím. Ale mohlo by se tvrditi, že právě tak jako vévoda z Liancourt, hlasuje pro civilní konstituci kléru, připravoval zářiové masakry a slavnosti bohyně Rozumu, — právě tak Robespierre, obnoviv ideu nesmrtelnosti duše, připravoval triumfální návrat katolicismu a uzavření Konkordátu.

DR. ALFRED FUCHS:

PSYCHOLOGIE NOVINÁŘSKÉHO POVOLÁNÍ.

(Z přednášek konaných na Svobodné škole politických nauk.)

Noviny politickými orgány. — Novinář a duše davu. — Tragika prvních. — Tragika Kassandřina. — Davová psychologie. — Jak na dav působiti? — Demagogie. — Časté opakování hesel. — Psychologie reklamy a propagandy. — Vulgarism a spisovnost. — Hesla a nadsázky. — Politický vliv a úroveň novin. — Humor, vtip, satira. — Důstojnost malého člověka. — Talent a charakter. — Stylista a aranžér. — Žurnalistická dialektika. — Aktualita. Práce a dílo. — Novinář objevitel. — Zpravodajství a tendence. — Sensace. — Žoldněřství. — Tvor kavárenský. — Znalost života a láska k němu.

Ze se jedné židovce v Praze narodilo dítě, medvěd živý, kterýž ihned podrbav se za uchem, umřel. « — Co je to? To je citát ze starého letáčku ze 16. století, letáčku, obsahujícího noviny, zpravodajské »cedulky«, jež byla embryem nynějších novin. Dlouho a dlouho nebyly noviny ničím jiným, leč zdrojem zpráv, a to nejenom zajímavostí, z nichž ukázkou jsme podali, ale i zpráv bursovních. Orgánem veřejného mínění staly se až teprve v 70, 80 letech, třebaže náběh k tomu již byl učiněn v letech čtyřicátých. Vynález telegrafu a telefonu znamenal nejen zpravodajský pokrok, nýbrž i komunikaci nutnou k tomu, aby čtenáři vytvořili jedolitě těleso politické. To ovšem nebylo možno v počátcích těchto vynálezů, kdy noviny mívaly v čele listu jen jedinou, zpravodajsky celkem bezvýznamnou telegrafovanou zprávu, ale za to byla velkými písmenami nadepsána hrdě »Telegraphische Depesche«. Ani rok 1848 neudržel trvale masy pohromadě, třebaže nám tato doba přinesla Havlíčka. Teprve události